

Hans-Voldemar Trass

2. mai 1928 – 14. veebruar 2017

Küünlakuul lahkunud akadeemik ja emeritprofessor Hans Trass oleks 2. mail saanud 89-aastaseks. Eesti botaanikute, ökoloogide ja lihhenoloogide õpetaja ellu mahtus tõsine teadus, õpetamine-juhendamine, kauged reisirid, aga ka kunsti ja elu nautimine.

Hans Trass sündis Nõmmel. Poisipõlves olevat ta veetnud palju aega ümbruskonna looduses – Pääskülas rabas, Harku metsas, Vääna niitudel –, matkates ja vaat-lusi tehes. Trassi sõnul suunasidki need harrastused tema elukutsevalikut.

Väänasse sõideti tol ajal kitsarööpmelist raudteed mööda kahevagunilise rongiga. Neist lapsepõlve rongireisidest pärinevat hüüd-nime Vääna rong hakkas Trass hiljem kasutama Tartu ülikooli botaanikaaias paiknevate samblikuteadlaste tööruumide kohta (kus varem asus ka Trassi korter): need järjestikku asetsevad ruumid on ahtad nagu kitsarööpmelises rongis ja läbikäidavad nagu vagunid. Nüüdseks on nime Vääna rong laialt kasutatud umbes viiskümmend aastat ja tõenäoliselt kestab see nimi edasi.

Aastatel 1942–1947 õppis Hans Trass Nõmme gümnaasiumis (toona Tallinna 10. keskkool), kus tema kaaslasteks oli nii mõnigi hilisem silmapaistev teadlane ja kultuuritegelane. Näiteks klassivendade Harry Lingi, Erast Parmasto ja Kulno Süvalepaga kestsid sõbrasuhted kogu elu.

1947. aastal asus Hans Trass Tartu ülikoolis bioloogiat õppima, valides erialaks botaanika. Lõpetanud ülikooli, jätkas ta aspirantuuris ja kaitses 1955. a kandidaaditöö „Lääne-Eesti madal-soode floora ja vegetatsioon“. Samal aastal algas tema töö õppejõuna Tartu ülikoolis.

1969. aastal kaitsitud doktori-töö „Eesti NSV lihhenofloora analüüs“ pälvis erialateadlaste tunnus-

Foto: Meelis Lokk

tuse kogu Nõukogude Liidus. 1971. a sai Hans Trass professori kutse, 1975. a valiti ta Eesti NSV Teaduste Akadeemia korrespondentliikmeks ja 1989. a nimetati akadeemikuks.

Üle 30 aasta täitis ta ülikooli taimesüstemaatika ja geobotaanika kateedri (praegu ökoloogia ja maateaduste instituudi botaanikaosakond) juhataja kohuseid.

1990. aastate keskpaigas Hans Trass emeriteerus, kuid sidemed ülikooli botaanikutega säilisid pikki aastaid. Nii kannab üks rohumaa Ahja jõe ääres, ülikooli taimeökoloogide püsivaid välitööalasid, Trassi niidu nime, kuna asub akadeemiku suvekodu krundil, kus omanik lah-kelt soosis välieksperimente.

Hans Trass oli oma ajastu tipp-teadlane, tema sulest on ilmunud ligi 200 teadusartiklit ja hulk raamatuid. Koos teiste autoritega pälvis ta Eesti NSV riikliku preemia kolme-köitelise õpiku „Botaanika“ (1965–1979) eest, mille tudengid praegugi vahel lahti löövad. 1976. a ilmunud venekeelse raamatu „Geobotaanika: ajalugu ja tänapäevase arengu trendid“ edu oli Nõukogude Liidus ulatuslik, kuid paraku jäi selle planeeritud tõlge inglise keelde avaldamata.

Tunnustusena pikaajalise tegevuse eest loodusteadlase ja -kaitsjana oli Hans Trass valitud mitme välismaise teadusseltsi liikmeks. Ennekõike oli tema „südamele armas“ Eesti looduseuurijate selts, mille president ta oli aastail 1964–1973 ja 1985–1991, misjärel pälvis

LUS-i aupresidendi tiitli.

Teaduse halduses oli Trassi kanda teisiigi kohustusi, näiteks oli ta UNESCO rahvusvahelise programmi „Inimene ja biosfäär“ (MAB) Eesti rahvusliku komitee esimees (1978–1988). 1998. a pälvis Hans Trass Valgetähe III klassi teenetemärgi ning 2006. a Tartu linna aukodaniku tiitli ja Tartu Suurtähe.

Hans Trass oli laialdaselt tuntud kui oma koolkonna rajaja samblikuteaduses; 1992. a sai ta rahvusvahelise lihhenoloogia assotsiatsiooni Eric Achariuse medali „Pro meriti“ ja 1996. a riikliku elutööpreemia Eestis.

Samblikud olid Hansu armastus, neid kogudes oli ta õnnelik. Herbaarkappides on kohti leidnud tuhanded tema kogutud samblikueksemplarid Eestist ja arvukalt ekspeditsioonidelt Gruusiasse, Kanadasse, Kasahstani, Rootsi, Soome, Šveitsi ja Venemaa eri piirkondadesse, nt Baikali äärde, Kaug-Itta, Koola ja Taimõri poolsaarele.

Hans Trass oli tunnustatud teadlane ja õppejõud; andekas, loominguiline ja karismaatiline inimene. Ta oli lõpetanud muusikakooli, armastas laulda ja vilistas suurepäraselt klassikalisi meloodiaid. Tema abikaasa Raine Loo on olnud Vanemuise teatri näitlejanna. Ka Hans valdas näitlejameisterlikkust, rakendades seda osavalt loengutes ja teaduskonverentsidel. Küllap kõitis just tema isiksuse võlu üliõpilaste põlvkondi, kes tänu professori eeskujule valisid oma erialaks kas taimeökoloogia või lihhenoloogia.

Hans armastas nii lugeda kui ka ise kirjutada, ta võttis sageli sõna loodusteaduste, -kaitse ja ühiskonna teemadel, muu hulgas on ta avaldanud mälestusteraamatud „Üksi ja ühes“ (2002) ning „Hellrange loodus ja inimene“ (2010). Meile jäävad Hansust kirjutised, tema kogutud herbarium, fotod-märkmed, mälestused ja kõige olulisemana – teadmine inimese võimekusest ja keerulisusest.

Tiina Randlane